

37

ARAŞTIRMA SONUÇLARI TOPLANTISI 3. CİLT

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

T.C.

KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI

Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü

37.
ARAŞTIRMA SONUÇLARI
TOPLANTISI
3. CİLT

17-21 HAZİRAN 2019

DİYARBAKIR

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayın No: 3655/3
Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayın No: 188/3

YAYINA HAZIRLAYAN
Dr. Candaş KESKİN

17-21 Haziran 2019 tarihlerinde gerçekleştirilen 41. Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu, Diyarbakır Dicle niversitesi'nin katkılarıyla gerçekleştirilmiştir.

Kapak ve Uygulama
Başak Kitap

e-ISSN: 2667-8837

Kapak Fotoęrafı : Tahsin Korkut
2018 Yılı Mardin ve Batman İlleri (Tur Abidin)
Ortaçağ Dönemi Kültür Varlıkları Yüzey Araştırması

Not : Araştırma raporları, dil ve yazım açısından Dr. Candaş KEKSİN tarafından denetlenmiştir.
Yayımlanan yazıların içeriğinden yazarları sorumludur.

Ankara 2019

41. ULUSLARARASI KAZI, ARAşTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU BİLİM KURULU

SCIENTIFIC COMMITTEE OF 41TH INTERNATIONAL SYMPOSIUM OF EXCAVATIONS, SURVEYS AND ARCHAEOOMETRY

Prof. Dr. Vecihi ÖZKAYA	Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Dekanı
Prof. Dr. Celal ŞİMŞEK	Laodikeia Kazı Başkanı
Prof. Dr. Douglas BAIRD	Boncuklu Höyük Kazı Başkanı
Prof. Dr. Havva İŞKAN IŞIK	Patara Kazı Başkanı
Prof. Dr. Annalisa POLOSA	Elaiussa Sebaste Kazısı Başkanı
Prof. Dr. Mehmet ÖNAL	Harran Kazı Başkanı
Prof. Dr. Nicholas D. CAHILL	Sardis Kazı Başkanı
Prof. Dr. İrfan YILDIZ	İçkale Artuklu Sarayı Kazı Başkanı
Prof. Dr. Engelbert WINTER	Doliche Kazı Başkanı
Prof. Dr. Erhan ÖZTEPE	Alexandria Troas Kazı Başkanı
Prof. Dr. Marcella FRANGIPANE	Aslantepe Kazı Başkanı
Doç. Dr. Aytaç COŞKUN	Zerzevan Kalesi Kazı Başkanı

ULUSLARARASI KAZI, ARAŞTIRMA VE ARKEOMETRİ SEMPOZYUMU YAYIN KURALLARI

Göndereceğiniz bildiri metnlerinin aŐağıda belirtilen kurallara uygun olarak gönderilmesi, kitabın zamanında basımı ve kaliteli bir yayın hazırlanması açısından önem taşımaktadır. Bildirilerin yazımında kitaptaki sayfa düzeni esas alınarak;

- * Yazıların A4 kağıda, üstten 5.5 cm. alttan 5 cm. soldan 4.5 cm. sağdan 3 cm. lik bir boşluk bırakılarak, 10 punto ile, bir satır aralığı olacak şekilde, Times New Roman fontu ile en fazla 10 sayfa yazılmalı,
- * Başlık 14 punto, büyük harf ve bold olacak şekilde yazılmalı,
- * Bildiri sahiplerinin isimleri başlığın altında, sağ üstte yer almalı, alt alta sıralanmalı ve unvan kullanılmamalı,
- * Metinde ana başlıklar büyük harflerle ve italik, alt başlıklar, baş harfleri büyük ve italik olarak yazılmalı,
- * Metin içinde geçen yabancı sözcük ve terimler, örneğin "in-situ" italik olarak yazılmalı,
- * Metin içinde Milattan Önce gibi çok alışılmış kısıltmalar dışında kısaltma kullanılmamalı, Milattan Önce ve sonra kısaltması: M.Ö., M.S. Erken Tunç Çağı: ETÇ olarak kullanılmalıdır.
- * Bölge adlarının ilk harfleri, aynı şekilde yer, coğrafya ve kurum adlarının ilk harfleri büyük yazılmalıdır. Örneğin: Doğu Anadolu, Yakın Doğu, Avrupa, Akdeniz Bölgesi, Dicle Nehri, Ankara Üniversitesi, Türk Tarih Kurumu gibi.
- * Ölçü ve ağırlıklar m. cm. mm. lt. gr. şeklinde yazılmalı,
- * Dipnotlar metnin altında ve metin içinde numaraları belirtilerek, 8 puntoda yazılmalı,
- * Dipnot ve kaynakçada (bibliyografya) kitap ve dergi isimleri italik yazılmalı,
- * Harita, çizim ve resimler 15 adetten fazla olmamalı, fotoğraflar JPG veya TIFF olarak gönderilmeli, gönderilen resimlerin çözünürlüğünün en az 300 pixel/inch olmalı,
- * Çizimlere (Çizim: 1), resimlere (Resim: 1), haritalara (Harita: 1) olarak alt yazı yazılmalı ve kesinlikle levha sistemi kullanılmamalı,
- * Yayım için telif anlaşması gerektiren Googleearth gibi görseller kullanılmamalı,
- * Bildirilere, ilk sayfanın altında, dipnotlardan önce bütün yazarların mutlaka isim, unvan, e-mail ve yazışma adresi yazılmalıdır.

Yayınlanacak bildiri sayısının artması, kitapların zamanında basımını güçleŐtirdiğinden, bildirilerinizin sempozyum sırasında teslim edilmesi ya da en geç 1 Ağustos tarihine kadar, yayinlar@ktb.gov.tr e-mail adresine gönderilmesi gerekmektedir.

Yayın kurallarına uymayan ve geç gönderilen bildirimler kesinlikle yayınlanmayacaktır.

PUBLICATION INSTRUCTIONS

The papers presented in the International Symposium of Excavations, Surveys and Archaeometry will be published as before.

In order to complete a high-quality print in time, we kindly request you to send the paper texts in the format specified below:

1. Texts should be written in 10 pages on A4 paper, with Times New Roman and 10 type size within a space of 13.5x19 cm. Line spacing should be 10 points.
2. Heading should be written in bold with 14 typesize and with 14 points of line space. Main headings should be written with capitals, sub-headings with lower letters. Both types of headings should be written in italics.
3. Footnotes should be placed at the bottom of the pages, with their numbers indicated in the text. Footnote texts should be written with 8 type size and line space of 8 points.
4. Book and periodical titles in the footnotes and bibliography should be written in italics.
5. Total number of drawings and photos should not exceed 15. Photos should be either in JPG or TIFF format with at least 300 dpi solution and sent in a separate file.
6. Captions should be added to drawings (Drawing: .....), photos (Photo: .....) and maps (Map: .....). Plate system should not be used.
7. Authors must indicate their names, titles and contact information in their papers.
8. Digital text of the paper should be added to the print-out and both texts should be identical. Otherwise the digital version will be considered default.

As sudden accumulation of papers makes it difficult to complete printing in time, papers should either be submitted during the symposium or sent to yayinlar@ktb.gov.tr until the 1st of August.

The papers that fail to comply with those instructions or that are sent after the deadline will not be published on no account.

İÇİNDEKİLER

Murat ARSLAN, Nihal TÜNER ÖNEN 2018 Yılı Phaselis Antik Kenti ve Teritoryumu Yüzey Araştırması	1
Murat ÇEKİLMEZ, Emre ERDAN, Emel DEREBOYLU POULAIN, Aydın ERÖN, Alexandros ANDREOU, Emrah ÖZDEMİR, Nihan AYDOĞMUŞ, Arzu ÖZVER, Umut KAPUCI, Kemal ERSAVAŞ, Merve ARINÇ, Pınar TAŞPINAR, Fevzi ÖZCAN 2018 Yılı Myrina ve Gryneion Antik Kentleri Arkeolojik Yüzey Araştırmaları (MYGAR), 4. Sezon	13
Hüseyin Murat ÖZGEN, Mehmet Rifat AKBULUT, Bünyat Burak AYKANAT, Ali ÖZTÜRK, Ertunç DENKTAŞ Balıkesir İli, Ayvalık, Burhaniye, Edremit, Gömeç ve Havran İlçeleri “Adramytteion Kenti Egemenlik Alanı” 2018 Yılı Yüzey Araştırmaları	27
Murat TAŞKIRAN 2018 Yılı Sillyon ve Territoryumu Yüzey Araştırması.....	41
Mustafa KARAGEÇİ, Akın BİNGÖL 2018 Yılı Kars - Iğdır İlleri Yüzey Araştırması.....	63
Mustafa ŞAHİN Bursa İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması – 2018 İznik – Yenişehir	83
N. Damla YILMAZ USTA, Erhan TARHAN, Alper Yener YAVUZ, Serdar MAYDA, Gülcan SARP, Hilal YAKUT İPEKOĞLU Isparta Karasal Neojeni Yüzey Araştırması 2017 – 2018	101
Nilgün COŞKUN, İsmail AYMAN, Gulan AYAZ, Rifat KUVANÇ, İbrahim Tayfur AŞKAR 2018 Yılı Beytüşşebap (Şirnak) Yüzey Araştırması	111
Umut ALMAÇ, Ayşin ÖZÜGÜL, Nisa SEMİZ Ayatekla (Meryemlik) Yüzey Araştırması 2018	137
Olivier Can HENRY, İpek Dağlı DİNÇER Labraunda Yüzey Araştırması-2018.....	151
Osman DOĞANAY, Bülent İŞLER, Mehmet ALKAN, Mehmet KURT, Nesrin Aydoğan İŞLER, İsmail İNCE Zengibar Kalesi (Konya/Bozkır) 2018 Yılı Yüzey Araştırmaları	171

Ömür HARMANŞAH, Peri JOHNSON Yollar ve Güzergâhların Siyasî Ekolojisi: Yalburn Yaylası ve Çevresi Arkeolojik Yüzey Araştırma Projesi 2018 Sezonu	189
Özdemir KOÇAK, Ömür ESEN, Rahim KIZGUT, Talat KOÇAK Afyonkarahisar İli ve İlçeleri 2018 Yılı Yüzey Araştırmaları	209
Rahşan TAMSÜ POLAT, Yusuf POLAT, Mehmet Baran YÜRÜK, Ferhat ERİKAN, Nurten KANBUR 2018 Yılı Yazılıkaya/ Midas Vadisi Yüzey Araştırması	233
Ralf BECKS, B. Ayça POLAT BECKS 2018 Yılı Şeref Höyük / Komama ve Çevresi Yüzey Araştırması	249
Reyhan KÖRPE 2018 Yılı Gelibolu Yarımadası Sestos Antik Kenti Ve Çevresi Yüzey Araştırması	269
Salih KAYMAKÇI Giresun İli Çamoluk İlçesi 2017 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırması	285
Selçuk SEÇKİN Yalova Ortaçağ ve Türk İslam Dönemi Yüzey Araştırması 2018 Yılı Çalışmaları	301
Serdar AYBEK, Umut CANSEVEN, Yılmaz BALIM 2018 Yılı Metropolis Antik Kenti Çevresi Arkeolojik Yüzey Araştırması	317
Serkan ERDOĞAN Demir Çağ ve Helenistik Dönem Tunceli Yüzey Araştırması – 2018	333
Sevgi DÖNMEZ 2018 Malatya Arkeolojik Yüzey Araştırması	349
Adnan DİLER, Şahin GÜMÜŞ, Serap TOPALOĞLU Muğla İli Adalar, Bodrum Yarımadası, Damlıboğaz, Sarıçay Ovası, Pilavtepe, Kissebükü, Sedir Adası, (Kedreai) Anakara Leleg Yerleşimleri Yüzey Araştırmaları 2018....	367
Şengül AYDINGÜN, Hakan KAYA, Haldun AYDINGÜN, Ayberk ENEZ, Oktay ÖZDEMİR İstanbul Tarihöncesi Projesi 2018 Yılı Büyükçekmece İlçesi Araştırmaları	389
Tahsin KORKUT, Osman AYTEKİN, Ufuk ELYİĞİT 2018 Yılı Mardin ve Batman İlleri (Tur Abdin) Ortaçağ Dönemi Kültür Varlıkları Yüzey Araştırması	407

Tayfun CAYMAZ, Şahin MENTEŞE, Handan YILDIZHAN, Mehmet EMEÇ Urla Yarımadası Güney Kesimi 2018 Yılı Yüzey Araştırması	429
Tevfik Emre ŞERİFOĞLU Taşeli-Karaman Arkeoloji Projesi 2018 Arazi Çalışması Sezonu	451
Makbule EKİCİ, Timur DEMİR Sacır Vadisi ve Çevresi Yerleşim Sistemleri Gaziantep İli Oğuzeli İlçesi Arkeolojik Yüzey Araştırması 2018 Yılı Çalışmaları	467
Ufuk ÇÖRTÜK, Şahin GÜMÜŞ Pisye- Pladasa Koinonu Yüzey Araştırması – 2018	479
Ümit AYDINOĞLU, Ahmet MÖREL, Sinan MİMAROĞLU Dağlık Kilikia'da Antik Dönemde Kentleşme ve Kırsal Yerleşimler Araştırması 2018.....	501
Yalçın KAMIŞ Eminler Höyük ve Karaman Ovası Yüzey Araştırmaları 2018 Yılı Çalışmaları.....	511
Yarenkür ALKAN, Doğukan Doğu YAVAŞLI, Alihsan KARTAL Kayseri Neojen Dönem Omurgalı Fosil Yatakları Yüzey Araştırması	521
Yaşar Serkal YILDIRIM 2018 Yılı Karabük İli ve İlçeleri Roma ve Bizans Dönemi Yüzey Araştırması.....	527
Mesut DÜNDAR, Yusuf ACIOĞLU, Oğuz KOÇYİĞİT Ortaçağ'dan Günümüze Balıkesir İli Yüzey Araştırması 2018 Yılı Çalışmaları	545

2018 YILI BEYTÜŞŞEBAP (ŞIRNAK) YÜZEY ARAŞTIRMASI

Nilgün COŞKUN*
İsmail AYMAN
Gulan AYZ
Rıfat KUVANÇ
İbrahim Tayfur AŞKAR

GİRİŞ

Yüzey araştırmamızın çalışma sahasını, batıda, batı ve güney etekleri Dicle Nehri ile çevrelenmiş Gabar Dağı (Güçlükonak) ile doğuda, Hakkâri Dağları ile birleşen Kato Dağları (Beytüşşebap) arasındaki alan oluşturmaktadır. Dağlık Şırnak da denilebilecek bu bölge, kuzeyde Van Gölü Havzası ile güneybatıda Cizre-Silopi Ovaları arasındaki yüksek rakımlı kuşağın büyük kısmını kapsar (Harita: 1). Dağlık Şırnak bölgesinin arkeolojik dokusunu öğrenmek üzere 2017 yılından itibaren sistematik yüzey araştırmaları yürütülmektedir.

2017 yılı çalışmalarında, yüzey araştırması alanımızın batısında, kaynağını Gabar Dağı'ndan alan ve derin vadiler içinde aktıktan sonra güneyde Dicle Nehri ile birleşen ırmak vadileri ile bu vadilere bakan yüksek yamaçların bir bölümü incelenmiştir. Bu çalışmalar esnasında diğer pek çok unsur ile beraber dirhe türü yapılar belgelenmiştir.

Dirheler, yarı işlenmiş ya da işlenmemiş taşlardan yapılmış, üste doğru daralan, büyük boyutlu ve en az iki katlı kule benzeri yapılardır. Dirhelerin varlığı, daha önce Urartu kültürel sınırlarında yapılan yüzey araştırmaların-

---

* Dr. Öğr. Üyesi Nilgün COŞKUN, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Alahan-Antakya, Hatay/TÜRKİYE, nilguncoskun@yahoo.com
Arş. Gör. Dr. İsmail AYMAN, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Kürsüsü Fatih, İstanbul/TÜRKİYE, iayman1973@gmail.com
Dr. Öğr. Üyesi Gulan AYZ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Kampüs, Van/TÜRKİYE, gulanayaz@gmail.com
Dr. Öğr. Üyesi Rıfat KUVANÇ, Iğdır Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Iğdır/TÜRKİYE, rifatkuvanc@yahoo.com
İbrahim Tayfur AŞKAR, Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı, Alahan-Antakya, Hatay/TÜRKİYE, e-posta: ibrahimtayfur.askar@gmail.com

da belirlenmiştir¹ ve dirhelerin Urartu ile ilişki maden ocakları, baraj, kale, geçit ve yolları gözetleyen ön karakollar oldukları önerilmiştir.²

Şırnak İli merkez ilçe, Güçlükonak, Uludere ve Beytüşşebap İlçeleri YüzeY Araştırması 2018 yılı sezonu, çalışma alanımızın en doğusunda bulunan Beytüşşebap İlçesi'nde yürütülmüştür ve dirhe türü yapılar adeta tek tip mimari biçim olarak karşımıza çıkmıştır. 2018 yılında 5 ayrı rota üzerinde, 42 adet dirhe, 3 adet tek dönemlik yerleşim, 4 adet mezar ve 2 adet de taş işliğı tespit edilmiştir (Harita 2).

Beytüşşebap bölgesi, coğrafik olarak Hakkâri ile bütünlük gösterir. Yüksek rakımlı alanda, doğu-batı eksenli uzanan yüksek dağ kütleleri vardır. Bu dağlardan kaynaklanan nehirlerin derin vadileri, kuzey-güney geçitleri oluşturmuştur. Beytüşşebap dirheleri de tıpkı Gabar Dağı örnekleri gibi, bir rota üzerinde ve birbirlerini görecek şekilde konumlandırılmıştır. Sadece Hargurya dirheleri bir yapı grubu şeklinde yerleştirilmiştir ve yerleşim/mahalle görünümündedir.

MEZRA, ÇIĞLICA VE SİNEKLİ MEYDAN

Beytüşşebap'ın kuzeyinde, Mezra Köyü yolu ve köyün içinde yedi dirhe ile iki yerleşim, Çığlıca Köyü yolunda ve içinde üç dirhe, Sinekli Meydan'da üç dirhe ile bir taş ocağı tespit edilmiştir.

Mezra Dirhe 1 (M50d2.4): Beytüşşebap'ın 9 km kuzeyindeki Mezra Köyü'nün içindedir. Kuzey-güney: 12.40 x13.10 m ile doğu-batı: 7.40 x 8.50 m ölçülerinde dikdörtgene yakın planlıdır.

Mezra Dirhe 2 (M50d2.5): M50d2.4 kodlu dirhenin 300 m kuzeybatısındadır. Hemen doğusunda günümüz evleri vardır. Kuzey-güney: 10.50 x 11 m ile doğu-batı: 9.80 x 9.20 m ölçülerinde dikdörtgene yakın planlıdır (Resim 1).

Mezra Dirhe 3 (M50d2.6): M50d2.5 kodlu dirhenin 100 m güneybatısındadır. Kuzey-güney: 7.20 x 6.80 m ile doğu-batı: 7.60 x 7.70 m ölçülerinde kareye yakın planlıdır. Topografyaya uygun olarak eğimli yapılmıştır (Resim 1).

¹ Özdoğan, M, 'Van-Hakkâri Bölgesi YüzeY Araştırması' *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, (O. Belli, Ed.), Ankara, 2000: 299.

² Belli, O, "Nairi-Hubuşkia Ülkesi Araştırmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı I:31-39*, Ankara, 1984: 39; Belli, O. 'Ruinen monumentaler Bauten südlich des Van-Sees in Ostanatolien. Festschrift für Peter Neve' *Istanbuler Mitteilungen* 1993: 43; Belli, O. "Van Gölü'nün Güneyinde "Dev Evleri'nin Araştırılması", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, (O. Belli, Ed.), Ankara, 2000: 385; Belli, O. 'Van Gölü'nün Güneyi ile Hakkâri Bölgesi'nde Bulunan Anıtsal Mimarlık Anıtları: Dev Evleri' III. *Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, (O. Belli, Ed.), Ankara, 2008: 71-82.

Ava Şorki Tepesi (M50d2.8): Ava Şorki Deresi'nin doğusunda, M50d2.5 kodlu dirhenin 300 m kuzeydoğusundadır. Yüksek ve doğal bir tepe üzerinde tek dönemlik yerleşim vardır.

Girke Aco Tepesi (M50d2.7): M50d2.6 kodlu dirhenin 100 m güneyinde, Ava Şorki Tepesi'nin 500 m güneybatısında yer alır. Yüksek doğal bir tepe üzerinde tek dönemlik yerleşim bulunur, tepenin üzerinde bir korucu barınağı vardır (Resim: 1).

Mezra Yolu Dirheler (M50d2.3): Mezra Köyü'nün güneyinde, Gökçe Deresi'nin hemen batısındadır, M50d2.4 kodlu dirhenin 1.5 km güneybatısındadır. İki dirhe yan yana inşa edilmiştir. İlk dirhenin güneybatı duvarı ortak kullanılmıştır. Her ikisi de topografyaya uygun olarak güneydoğuya doğru eğimli yapılmıştır. İkinci dirhe büyük ölçüde tahrip olmuştur. İlki kuzey-güney: 9.80 x 11.20 m ile doğu-batı 8.30 9.10 ölçülerindedir. Dıştan köşeli olan batı duvar içten yuvarlatılmıştır. 1 no'lu dirheye yapışık inşa edilmiş 2 no'lu dirhede; doğu duvar: 5.90 m güney duvar: 10.20 m ve batı duvar 6 m ölçülerindedir (Resim: 1).

Taşkıran Dirhe (M50d2.2): Mezra Köyü'ne bağlı Taşkıran Mezrası'nda ve M50d2.3 kodlu dirhelerin 1.2 km güneybatısındadır. Gökçe Deresi'nin batısındadır. Yol ve inşaat çalışmaları sırasında neredeyse tamamen tahrip edilmiş.

Sergivande Dirhe (M50d3.4): Mezra Köyü'ne bağlı Sergivande Mezrası'nda, M50d2.2 kodlu dirhelerin 1.2 km güneybatısındadır. Gökçe Deresi'nin batısı kıyısındadır. Hali hazırda yaşanmakta olan bir evin temelinde dirhenin duvarları kullanılmıştır. Kuzey duvar: 8.90 m, doğu duvar: 10 m ölçülerindedir. Duvar kalınlığı 1.80 m dir.

Çığlıca Yolu Dirhe (M50d3.2): Çığlıca Köyü'nün 500 m güneydoğusunda, Çığlı ve Gökçe Dereleri'nin birleştiği alanın 100 m doğusundadır. M50d3.4 kodlu dirhenin 1.7 km güneyindedir. Batı duvarı iyi korunmuş olup güney duvarına yakın dönemde eklentiler yapılarak yeni yapı inşa edilmiştir. Batı duvar: 8.10 m, kuzey duvar: 10.90 m uzunluğundadır (Resim 1).

Çığlıca Dirhe 1 (M50d3.3): Çığlıca Köyü'nün içinde, M50d3.2 kodlu dirhenin 750 m kuzeybatısındadır. Neredeyse tamamen yıkılmıştır, kuzey duvar: 6.20 m olup topografyaya uygun olarak güneye doğru eğimle yapılmıştır (Resim: 1).

Çığlıca Dirhe 2 (M50d2.1): M50d3.3 kodlu dirhenin 100 m doğusunda yer alır. Kuzey-güney: 7.60 x 9.70 m, doğu-batı: 10.50 x 7.10 m ölçülerinde dörtgen planlıdır. Duvar kalınlığı ise 2 m dir (Resim: 1).

Sinekli Meydan Dirhe 1 ve 2 (M50d3.5): Beytüşşebap İlçe Merkezi'nin yaklaşık 2.6 km kuzeybatısında, Gökçe Deresi'nin doğusundadır. Yan yana konumlandırılmış iki dirhe de kuzey-güney doğrultuludur. İlk dirhenin 2.80 m doğusunda ikinci bir dirhe vardır. Her ikisi de topografyaya uyumlu olarak batıya doğru eğimli yapılmıştır. 1 no'lu dirhe, kuzey-güney: 11.10 x11.80 m, doğu-batı: 8.20 x10.20 m ölçülerinde dörtgen planlıdır. Duvar kalınlığı 1.70-1.80 m' dir. 2 no'lu dirhe kuzey-güney: 6.70 x 7.60 m, doğu-batı: 9.70 x 11.40 m ölçülerindedir. Duvar kalınlığı 1.60 m' dir (Resim: 2).

Sinekli Meydan Dirhe 3 (M50d3.6): M50d3.5 kodlu dirhelerin de 200 m kuzeyindedir. Kuzey-güney:10.90 x 12.10 m, doğu-batı: 11 x 11.80 m ölçülerinde dörtgen planlıdır (Resim: 2).

Sinekli Meydan Taş İşliği (M50d3.7): Sinekli Meydan dirhelerinin 400-450 m doğusundadır. Yaklaşık 100 m çapında bir alanda iri taş bloklar üzerinde kesme izleri tespit edilmiştir. Olasılıkla Sinekli Meydan ve belki de Navdirhan dirhelerinin taşları buradan taşınmıştır (Resim: 2).

NAVDİRHAN VE CEVİZ AĞACI

Beytüşşebap'ın kuzeybatısında Navdirhan Mevkii'nde dört dirhe ile dirhelere çok yakın konumda bir yerleşim tespit edilmiştir. Aynı rota üzerinde Çay Deresi Vadisi'nde, Cevizağacı Köyü'nde de üç adet dirhe tespit edilmiştir.

Navdirhan Dirhe 1 (M50d3.1): Beytüşşebap İlçe Merkezi'nin yaklaşık 3 km kuzeybatısında, Ilıcak Köyü'nün 1 km kadar kuzeybatısındadır. Ilıcak-Ceviz Ağacı Köy yolunun 100 m güneyindedir. Kuzey-güney: 13.60 x 12.70 m, doğu-batı: 10.50 x 10.70 m ölçülerinde dikdörtgene yakın planlıdır. Bazı taş bloklarda kaba işçilik izleri vardır (Resim: 3).

Navdirhan Dirhe 2 (M50d4.1): M50d3.1 kodlu dirhenin 250 m kuzeybatısında yer alır. Kuzey-güney: 18.20 x 11.50 m, doğu-batı: 14 x 11.20 m ölçülerinde dörtgen planlıdır (Resim: 3).

Navdirhan Dirhe 3 (M50d4.2): M50d4.1 kodlu dirhenin 100 m kuzeyinde yer alır. Kuzey-güney: 12.30 x 12.30 m, doğu-batı: 11.60 x 14.30 m ölçülerinde dörtgen planlıdır (Resim: 3).

Navdirhan Dirhe 4 (M50d4.3): M50d4.2 kodlu dirhenin 300 m batısında yer alır. Hemen doğusunda yapay bir gölet bulunmaktadır. Kuzey-güney:16.40 x 15.70 m, doğu-batı: 10.30 x 10 m ölçülerinde dörtgen planlıdır. 4 duvarda içeri doğru yıkılmış olup alttaki birkaç sıraları korunmuştur. Dirheyi doğu-batı

yönde ikiye ayıran 7.80 m uzunluğunda, iki sıra taş dizisi sağlam kalmış, kalınlığı 2 m'yi bulan bir iç duvar vardır (Resim: 3).

İsimsiz Tepe (Gri Kora Silif) (M50d4.4): M50d4.2 kodlu dirhenin 100 m kuzeybatısında yer alır. M50d4.3 kodlu dirhenin hemen doğusundaki gölete de 200 m uzaklıktadır. Hali hazırda üzerinde askeri mevzi vardır, mevzinin yapımı sırasında iş makineleri ile tahrip edilmiştir. Navdirhan Bölgesi'nde tespit edilen 4 dirheyi de kolaylıkla görebilecek şekilde konumlandırılmıştır (Resim: 3).

Ceviz Ağacı Yolu Dirhe (M50d4.5): Beytüşşebap İlçe Merkezi'nin yaklaşık 6.5 km kuzeybatısında, Kato Dağı'nın doğu eteklerinde, Ceviz Ağacı Köyü'nün 600 m güneydoğusunda, yolun hemen kuzeyindedir. Navdirhan grubunun yaklaşık 1.5 km kadar batısında olup rotanın devamıdır. Güney duvar: 5.10 m uzunluğundadır.

Ceviz Ağacı Dirhe 1 (M50d4.6): Ceviz Ağacı Köyü'nün içindedir. Kuzey-güney: 10.40 x 13.60 m, doğu-batı: 11.50 x 12.80 m ölçülerinde dörtgen planlıdır.

Ceviz Ağacı Dirhe 2 (M50d4.7): M50d4.6 kodlu dirhenin 400 m kuzeydoğusundadır. Topografyaya uygun olarak eğimli inşa edilmiş. Kuzey duvar: 11.90 m ve batı duvar 14 m ölçülerindedir. Duvar kalınlığı yer yer 2.70 m'yi bulmaktadır.

BEYTÜŞŞEBAP MERKEZ VE MAĞARA

Beytüşşebap Merkez'de Singever Çayı Vadisi'nde üç dirhe ile güneydoğusundaki Mağara Köyü'nde bir dirhe tespit edilmiştir.

Beytüşşebap Dirhe 1 (M50d3.8): İlçe merkezinin 400 m güneydoğusunda, Singever Suyu'nun 200 m kadar kuzeyindedir. Kuzey-güney: 9.80 x 9.10, doğu-batı: 10.30 x 10.40 m ölçülerindedir. Doğuda ana kaya üzerine oturtulmuştur. Duvar kalınlığı 1.60 m' dir. Duvarlar içten yuvarlatılmıştır. Topografyaya uygun olarak güneye doğru eğimli yapılmıştır (Resim 4).

Beytüşşebap Dirhe 2 (M50d3.9): M50d3.8 kodlu dirhenin 450 m batısında- dır. Modern yerleşmenin içinde kaldığı için büyük ölçüde tahrip edilmiştir, yalnızca batı duvar korunagelmıştır ve 10.80 m uzunluğundadır (Resim: 4).

Beytüşşebap Dirhe 3 (M50d3.10): M50d3.9 kodlu dirhenin 300 m güneybatısında- dır. Temel taşları korunmuştur, güneyinde dağılmış halde bir başka dirhe izi vardır.

Mağara Dirhe 1 (M50d3.11): Beytüşşebap İlçe Merkezi'nin yaklaşık 1.7 km güneydoğusunda, Mağara Köyü'nün 300 m kuzeydoğusunda, Kato Dağı'nın batı eteklerinde yer alır. M50d3.10 kodlu dirhenin 1.5 km güneydoğusundadır. Kuzey-güney:10.50 x 10.10 m, doğu-batı: 8.70 x 9.20 m ölçülerindedir (Resim: 4).

AŞAĞI DERE: Beytüşşebap İlçe Merkezi'nin 8.5 km güneyinde, Aşağı Dere Köyü'nün 1 km güneyinde, Faraşın Deresi'nin batısında dirheler tespit edilmiştir.

Aşağı Dere Dirhe 1 (M50d4.8): Aşağı Dere Köyü'nün 1 km güneybatısındadır. Kuzey-güney: 7.40 x 14 m, doğu-batı: 9.20 x 14 m ölçülerindedir. Yapı güneydoğuya doğru genişletilerek topografyaya uygun biçimde eğimli inşa edilmiştir. Duvar kalınlığı kuzeydoğuda 1.75 m' dir (Resim: 5).

Aşağı Dere Dirhe 2 (M50d4.9): M50d4.9 kodlu dirhenin 100 m kadar kuzeydoğusundadır. Kuzey duvar: 10.10 m, güney duvar: 11 m ve batı duvar 5.75 m ölçülerindedir (Resim: 5).

Aşağı Dere Dirhe 3 (M50d4.10): M50d4.9 kodlu dirhenin 100 m kadar doğusundadır. Kuzey-güney:11.20 x 11.50 m, doğu-batı: 7 6.20 m ölçülerindedir (Resim: 5).

Aşağı Dere Dirhe 4 (M50d4.11): M50d4.10 kodlu dirhenin 50 m güneydoğusundadır. Terk edilmiş yakın dönem evi dirhenin üzerine kurulmuştur.

BAŞARAN VE HARGURYA: Küçük Habur'un kuzeyinde Ayvalık Başaran Köyü'nde üç dirhe ve bir mezar, nehrin güneyindeki yüksek bir düzlükte bulunan Harguriya Mevkii'nde ise on bir dirhe, üç mezar ve bir de taş işliği bulunmuştur.

Başaran Dirhe 1 (N50a2.1): Başaran Köyü'nün 400 m güneydoğusunda, Küçük Habur Suyu'nun 200 m kuzeyindeki sarp yamaçtadır. Kuzey-güney 11.40 x 13.10 m, doğu-batı: 7.80 x 7.90 m ölçülerindedir. Topografyaya uygun olarak eğimli yapılmıştır (Resim: 6).

Başaran Dirhe 2 (N50a2.2): N50a2.2 kodlu dirhenin 300 m kadar kuzeybatısındadır. Kuzey-güney: 8.10 x 13.10 m, doğu duvar: 8 m, batı duvarın ise 5.80 m'lik kısmı korunmuştur (Resim 6).

Başaran Dirhe 3 (N50a2.3): N50a2.2 kodlu dirhenin 100 m kadar kuzeybatısındadır. Dirhenin temel taşlarından bazıları, günümüz evinin yapımında kullanılmıştır.

Başaran Mezar (N50a2.4): N50a2.3 kodlu dirhenin 100 m kadar güneydoğusunda, yamaçta yer alır. Üzeri sal taşı ile kapatılmış oda mezardır. Girişi güneybatıdadır (Resim: 6).

Harguriya Dirhe 1 (N50a2.5): Beytüşşebap İlçe Merkezi'nin 12 km güneyinde, Başaran Köyü'nün 1.6 km güneydoğusunda, Küçük Habur Suyu'nun 500 m güneyinde nehir vadisinin güney yamacındaki yüksek düzlüğe inşa edilmiştir. Çevresinde 10 tane dirhe vardır. Boyutları ve yeri itibariyle merkezi konumundadır. Kuzey-güney: 15.60 x 16.30 m, doğu-batı: 12.90 x 13.50 m ölçülerinde dikdörtgene yakın planlıdır. Yapı büyük ölçüde ayakta. İki katlıdır. Kuzeyde 1.16 x 2.15 m ölçülerinde penceresi vardır (Resim: 7).

Harguriya Dirhe 2 (N50a2.6): N50a2.5 kodlu dirhenin 200 m doğusundadır. Kuzey duvar 6.60 m ve batı duvar 10 m ölçülerindedir (Resim: 8).

Harguriya Dirhe 3 (N50a2.7): N50a2.6 kodlu dirhenin 150 m kadar doğusundadır. Kuzeybatı-güneydoğu: 11.30 x 10.90 m Güneybatı-kuzeydoğu: 7.70 x 10.30 m ölçülerinde dikdörtgene yakın planlıdır. Dirhede sal taşları ile ikinci kat ayrılmıştır. 1. katın ölçülebilinen yüksekliği 1.25 m'dir (Resim: 8).

Harguriya Dirhe 4 (N50a2.8): N50a2.5 kodlu dirhenin 250 m kadar güneyindedir. Kuzeydoğu-güneybatı: 10.60 x 10.20 m, güneydoğu-kuzeybatı: 5.50 x 7.70 m ölçülerindedir. Duvar kalınlığı kuzeydoğuda 2.30 m'yi bulur. Topografyaya uygun olarak kuzeye doğru eğimli yapılmıştır (Resim: 8).

Harguriya Dirhe 5 (N50a2.9): N50a2.5 kodlu dirhenin 200 m kadar kuzeybatısındadır. Kuzey-güney: 7.50 x 5 m, doğu-batı: 9.40 x 9.90 m ölçülerindedir. Duvar kalınlığı güneyde 1.80 m'dir. Topografyaya uygun olarak kuzeye doğru eğimli yapılmıştır (Resim: 8).

Harguriya Dirhe 6 (N50a2.10): N50a2.9 kodlu dirhenin 20 m kadar güneybatısındadır. Kuzeybatı-güneydoğu: 7.50 x 8.30 m, güneybatı-kuzeydoğu: 7.40 x 7.80 m ölçülerindedir.

Harguriya Dirhe 7 (N50a2.11): N50a2.10 kodlu dirhenin 70-80 m kadar kuzeyindedir. Neredeyse tamamen yıkılmış olup bloklar çok geniş bir alana yayılmıştır (Resim: 8).

Harguriya Dirhe 8 (N50a2.12): N50a2.11 kodlu dirhenin 50 m kadar batısındadır. Kuzey-güney: 11.50 x 12.30 m, doğu-batı: 13.50 x 14 m ölçülerindedir. En büyük boyutlu örneklerdendir. Batı yönde duvar kalınlığı 2.20 m'dir (Resim: 8).

Harguriya Dirhe 9 (N50a2.13): N50a2.12 kodlu dirhenin 150 m kadar güneybatısındadır. Neredeyse tamamen yıkılmıştır.

Harguriya Dirhe 10 (N50a2.14): N50a2.13 kodlu dirhenin 100 m kadar güneydoğusundadır. Kuzeydoğu-güneybatı: 12.20 x 10.20 m, güneydoğu-kuzeybatı: 8.90 x 10.70 m ölçülerindedir (Resim: 8).

Harguriya Dirhe 11 (N50a2.15): N50a2.5 kodlu dirhenin 1 km kadar batısında, yüksek bir yamaçtadır. Kuzey-güney: 18.20 x 18 m, doğu-batı: 9.30 x 11 m ölçülerindedir. Dirheyi kuzey-güney yönde ikiye ayıran kalınlığı 3.20 m'yi bulan bir iç duvar vardır. Topografyaya uygun olarak kuzeye doğru eğimli yapılmış (Resim: 8).

Harguriya Mezar 1 (N50a2.16): Küçük Habur'un menderes yaparak oluşturduğu yarımada'nın doğu kıyısında, nehrin 100 m kadar batısındadır. N50a2.5 kodlu dirhenin 650 m kadar kuzeybatısındadır. Girişi güneybatıdandır. Üzeri muhtemelen sal taşı ile kapatılmış oda mezar, yol açma çalışmaları sırasında tamamen yok edilmiştir.

Harguriya Mezar 2 (N50a2.17): N50a2.6 kodlu dirhenin 200 m doğusundadır. Girişi kuzeydendir. Üzeri sal taşı ile kapatılmış oda mezardır. Bindirme tekniği ile üste doğru daralacak biçimde yapılmıştır (Resim: 9).

Harguriya Mezar 3 (N50a2.18): N50a2.15 kodlu dirhenin 100 m batısında, yüksek bir yamaçtadır. Girişi güneybatıdandır. Üzeri sal taşı ile kapatılmış oda mezardır.

Harguriya Taş İşliği (N50a2.19): Nav Çavka Dağı'nın kuzey eteklerinde, N50a2.5 kodlu dirhenin 250 m kadar güneyindedir. Yaklaşık 50-60 m çapında bir alanda iri taş bloklar üzerinde kesme izleri tespit edilmiştir. Harguriya dirhelerinin taşlarının buradan taşınmış olması yüksek bir ihtimaldir (Resim: 9).

DEĞERLENDİRME

Beytüşşebap yüzey araştırmasında yoğun olarak tespit edilen dirheler, iri taşlardan yapılmıştır, kullanılan blokların çoğu işlenmemiş ya da hafifçe düzeltilmiştir. İri blokların arası daha küçük boyutlu taşlarla doldurularak duvar örgüsü oluşturulmuştur. Dirhelerin temel kısımlarında büyük taşlar, üste doğru ise daha küçük boyutlu bloklar kullanılmıştır. Duvar kalınlıkları 1.60 m ile 2.70 m arasında değişmektedir. Bazı örneklerde duvarlar içten yuvarlatılmıştır. Dirheler; kare, kareye yakın dikdörtgen ya da dörtgen planlıdır. Beytüşşebap Bölgesi'nde boyutları büyüdüğü için topografyaya uydurularak eğimli yapılmışlardır. 2017 yılı çalışmalarında Gabar Dağı eteklerindeki Ormaniçi Va-

disi'nde bulunan dirhe³ ile Beytüşşebap Hargurya N50a2.5 ve N50a2.7 kodlu yapılardan anlaşıldığı kadarıyla en az iki katlı inşa edilmişlerdir.

Duvar yükseklikleri korunmuş iki örnek (Ormaniçi N47b2.2, Hargurya N50a2.5) yukarı doğru daralacak biçimde inşa edilmiştir. N47b2.2 kodlu dirhenin tamamına yakını ayakta, dirhede bir kapı boşluğu bulunmazken kuzeyde 95 x 65 cm boyutlarında bir penceresi vardır. Güçlü Vadisi N47b2.7 kodlu dirhenin duvarları büyük ölçüde yıkılmıştır ancak güneybatı duvarda 170 x 72 cm ölçülerinde bir pencere vardır⁴. Hargurya N50a2.5 kodlu dirhede ise doğu duvarı tahrip edilmiştir, kuzey duvarda 116 x 215 cm ölçülerinde bir pencere boşluğu vardır. N47b2.7 ve N50a2.5 kodlu dirhelerde kapı boşluğunun yıkılmış yönlerde olma ihtimali göz önünde bulundurulmaktadır ancak Ormaniçi N47b2.2 kodlu dirhe bize bu konuda kesin veri sağlar. Bu dirhe-deki pencerenin boyutları her bireyin kolaylıkla geçebileceği kadar büyük değildir. Kapı büyük olasılıkla güvenlik sebebiyle inşa edilmemiş, hafif ve taşınabilir bir çatı örtüsü tercih edilmiş ve giriş çıkışlar da merdiven aracılığı ile çatıdan yapılmıştır.

Dirhelerin boyutları birbirinden oldukça farklıdır. Çalışma alanımızın batısında, Gabar Dağı eteklerinde yer alan dirheler daha küçük boyutludur. Boyutları 24 m² ile 90 m² arasında değişir. Doğuda, Beytüşşebap'ta ise dirheler daha büyük boyutlu inşa edilmiştir. Ölçüleri 52 m² ile 215 m² arasında değişir. Bunların yalnızca bir katın ölçüleri olduğu göz önünde bulundurulduğunda Beytüşşebap örneklerinin haberleşme ve askeri işlevlerine ek olarak yaşamsal fonksiyona da sahip olduğunu söyleyebiliriz. Büyük boyutlarının yanı sıra iki dirhede iç mekânın bir duvar ile bölünmesi (Navdirhan M50d4.3, Hargurya N50a2.15) bu fikri destekler niteliktedir. Ayrıca iki dirhenin bitişik ya da çok yakın inşa edildiği örnekler de vardır (Mezra Yolu M50d2.3, Sinekli Meydan M50d3.5).

Küçük Habur Nehri'nin güney kıyısındaki düzlüğe inşa edilmiş Hargurya dirheleri, bütünüyle yerleşim birimi/mahalle görünümündedir. Düzlüğün ortasında N50a2.5 kodlu dirhe anıtsal boyutludur. Topografyaya uyumlu olarak hafifçe eğimli inşa edilmiştir ve etrafında 10 dirhe, 3 mezar ve olasılık-

³ Coşkun, N. "Gabar Dağı Dirheleri", *Arkeoloji ve Sanat*, 159, 2018: 35; Coşkun, N., Ayman, İ., Yumruk, Ş., Aşkar, İ. T., "2017 Yılı Şırnak İli, Merkez, Güçlükonak, Uludere ve Beytüşşebap İlçeleri Yüzey Araştırması", *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 36:3, 2019: 182.

⁴ Coşkun, N. "Gabar Dağı Dirheleri", *Arkeoloji ve Sanat*, 159, 2018: 38; Coşkun, N., Ayman, İ., Yumruk, Ş., Aşkar, İ. T., "2017 Yılı Şırnak İli, Merkez, Güçlükonak, Uludere ve Beytüşşebap İlçeleri Yüzey Araştırması", *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 36:3, 2019: 183.

la dirhelerin yapımı için taşların temin edildiği bir taş ocağı vardır. N50a2.5 kodlu dirhenin konumlandırılış biçimi ile boyutları bu bölge için hiyerarşik farklılıkları da akla getirmektedir.

Dirhelerin içinden sınırlı miktarda çanak çömlek parçası bulunmuştur. Bununla beraber dirhelere yakın konumdaki yerleşim ve mezarlardan bulunan örneklerle mal ve tipolojik olarak bir bütünlük gösterirler. Beytüşşebap yüzey araştırmasında bulunan çanak çömlekler, Kahve-Kiremit Mal (Çizim 1: 1, 2, 4-8, 10), Pembe-Devetüyü Mal (Çizim 1: 3, 9) ve az sayıyla temsil edilen Krem Mallar olarak üç ayrı grupta değerlendirilmiştir. Çanak çömleklerin küçük bir kısmı aşıklıdır, çoğunluğun yüzeyi işlenmeden bırakılmıştır. Genellikle orta derecede fırınlanmışlardır. Çoğu kaba kum ve taşçık katkılı olup kimi zaman bitkisel katkı da izlenir. Doğu Anadolu Bölgesi'nde Erken Demir Çağ'ın başlangıcından itibaren karakteristik bir özellik olarak ortaya çıkan yiv bezeme Beytüşşebap örneklerinde gerek ağız kenarı gerekse gövdede vardır (Çizim 1: 8). Yine kazıma (Çizim 1: 3) ve yumru bezemeler (Çizim 1: 2) ile deliksiz tutamaklar da (Çizim 1: 1) bu dönem çanak çömleklerinin belirgin niteliklerindedir. Beytüşşebap yüzey araştırmasında bulunan çanak çömleklerin en yakın benzerleri Hakkâri M2 mezarına aittir.⁵

Orta Demir Çağ'da Dağlık Şırnak bölgesi; Yakındoğu'nun iki büyük siyasi gücü olan Assur İmparatorluğu ile Urartu Devleti arasında tampon bölge karakterindedir. Assur yazılı kaynakları, iki devletin doğrudan sınırını ve temasını engelleyen bu dağlık bölgede, yerleri henüz kesin olarak lokalize edilememiş birtakım devletlerden bahseder. Assur krallarının kuzeydeki bu dağlık alana ilgisi, I. Tiglath-pileser döneminden itibaren başlasa da⁶ kral Sennacherib'in 5. sefer kayıtları bölgenin tarihi coğrafyası açısından en belirgin verileri sağlamaktadır⁷. Yazılı kayıtların yanı sıra Assur kabartmaları da bu dağlık bölgenin yerleşim sistemi hakkında bilgi vermektedir. Sennacherib'in 5. seferinde anlatılan, Ukku kralı Manie'nin kralî kenti ile krala bağlı 33 kentin ele geçirilişi, Ninive Güneybatı Sarayı kabartmalarında betimlen-

⁵ Sevin, V., *Hakkâri Taşları II, Gizemin Peşinde*. Ankara, 2015: 53-79, 96-102; Ayaz, G., "Doğu Anadolu Bölgesi Erken Demir Çağ Çanak Çömlek Kültür Bölgeleri: Gelişimleri, Sınırları, Çanak Çömlek Grupları ve İlişkileri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Van, 2017: 137-140.

⁶ Grayson, A. K., *Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC I (1114-859 BC)*. The Royal Inscriptions of Mesopotamia: Assyrian Periods Vol. 2, Toronto, 1991: A.0.87.1, i 62-88; i 89-ii 35; ii 36-57; iii 7-31.

⁷ Grayson, A. K. and Novotny, J., *The Royal Inscriptions of Sennacherib, King of Assyria (704-681 BC)*. Part 1. *The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period*. Vol: 3/1, Winona Lake- Indiana, 2012: 10, 15; no. 16 v23-28; v29-32; v33-40.

miştir⁸. Bu kabartmadaki anlatımda yüksek dağlık arazide, Kral Manie'nin sarayı olması gereken büyük ve merkezi bir yapı ile etrafında kule biçimli mimari unsurlar vardır.

Gerçekleştirdiğimiz yüzey araştırmalarının ilk sonuçlarına göre, özellikle çalışma alanımızın doğusunda, Demir Çağ siyasi örgütlenmesi ile dirhe tipi yapılar arasında sıkı bağlar olduğu düşünülmektedir. Dirheler, birbirlerini takip edecek biçimde konumlandırılmıştır ve nehir vadilerini görecekte şekilde yüksek sırtlara yerleştirilmiştir. Belli rotaları takip eden bir silsilenin parçaları görünümündedirler. Bu özellikleri ile dirhelerin öncelikli işlevlerinden birinin haberleşme olduğu anlaşılmaktadır. Tüme yakın bir örnekte kapının olmaması, giriş çıkışlar için çatının kullanılmış olduğunu gösterir. Bu özellikleri ile temel anlamda, savunma işlevleri ön planda olan askeri yapılar olarak tasarlandıkları düşünülür. Bununla beraber Beytüşşebap Hargurya Bölgesi'nde 11 dirhe, bir tanesi anıtsal boyutlarıyla merkezde olmak üzere, bir yapı grubu/mahalle şeklinde konumlandırılmıştır. Bu da dirhelerin en azından bir kısmının yaşamsal fonksiyona sahip olduğunu düşündürmektedir. Bu durum merkezdeki yapının işlevsel olarak daha farklı bir amaca hizmet eden kamusal bir bina olabileceği ihtimalini de akla getirmektedir. Dirheler arasındaki işlevsel ve varsa hiyerarşik farklılıkları belirlemek için yeni çalışmalara ihtiyaç vardır.

Dirhelerin kültürel ve fiziki sınırları şu an tamamen bilinmezdir. Çok geniş bir coğrafyada konumlandırılmış bu büyük sisteme dair elimizde henüz oldukça sınırlı bilgi vardır. Gelişigüzel konumlandırılmamış, çevresini ve birbirlerini görecekte şekilde yerleştirilmiş dirhelerin, tamamını olmasa da ana rotalarını tespit edebilmek, bölgenin tarihi coğrafyasını ve ticari/askeri yollarını da anlayabilmemizde yardımcı olacaktır.

Aydınlatılması gereken bir diğer sorun da dirhe sisteminin güçlü bir siyasi bir organizasyon tarafından inşa ettirilip ettirilmediğidir. Çünkü bu dağlık bölgede oluşturulmak istenen bütünsel bir savunma sisteminin varlığı ilk verilerimizle anlaşılmaktadır. Böylesine gelişkin bir sistemin merkezi ve güçlü bir siyasi örgütlenme tarafından yaptırılmış olabileceği ilk akla gelendir. Buna karşın, bu dağlık arazide, her iki siyasi gücün kralî ve kültürel temsiliyetini gösteren, temel karakteristik özellikler taşıyan herhangi bir materyal tespit edilememiştir; hâlihazırdaki bulgularımız ne kuzeydeki Urartu Devle-

---

⁸ Barnett R., Bleibtreu, E., Turner, G., *Sculptures from the Southwest of Palace of Sennacherib at Nineveh*, Vol.2. London, 1998: Plt. 31; Jeffers, J., 'Fifth-campaign Reliefs in Sennacherib's "Palace Without Rival" at Nineveh' *Iraq* LXXIII, 2011: p. 91.

ti ile ne de güneydeki Yeni Assur İmparatorluğu ile yakın benzerlik bulunmadığı, yerel unsurların geleneklerini devam ettirdiği yönündedir. Belki de yazılı kaynaklarda adı geçen küçük devletler fethedilmesi güç, yüksek dağ kuşaklarındaki yaşam alanlarını savunmak için dirhe sistemini birbirlerinden öykünerek devam ettirmişlerdir.

TEŞEKKÜRLER

2018 Yılı Beytüşşebap (Şırnak) Yüzey Araştırması, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün izinleri ile gerçekleştirilmiştir. Destekleri için Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi'ne⁹, değerli katkıları nedeniyle Dr. Öğr. Üyesi Murat Akar'a, Dr. Öğr. Üyesi Mesut Şimşek'e ve M. Gökçe Dede'ye teşekkürü borç biliriz.

KAYNAKÇA

AYAZ, G., "Doğu Anadolu Bölgesi Erken Demir Çağ Çanak Çömlek Kültür Bölgeleri: Gelişimleri, Sınırları, Çanak Çömlek Grupları ve İlişkileri Çerçevesinde Değerlendirilmesi", Van Yüzcüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Van, 2017.

BARNETT, R., BLEIBTREU, E., TURNER, G., *Sculptures from the Southwest of Palace of Sennacherib at Niniveh*, Vol. 2. London, 1998.

BELLİ, O., "Nairi-Hubuşkia Ülkesi Araştırmaları", *Araştırma Sonuçları Toplantısı I*, Ankara, 1984: 31-39.

BELLİ, O., 'Ruinen monumentaler Bauten südlich des Van-Sees in Ostanatolien. Festschrift für Peter Neve' *Istanbul Mitteilungen* 43, 1993: 255-265.

BELLİ, O., "Van Gölü'nün Güneyinde Dev Evlerinin Araştırılması", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, (O. Belli ed.), Ankara, 2000: 379-385.

BELLİ, O., 'Van Gölü'nün Güneyi ile Hakkâri Bölgesi'nde Bulunan Anıtsal Mimarlık Anıtları: Dev Evleri', *III.Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Ankara, 2008: 71-82.

COŞKUN, N. "Gabar Dağı Dirheleri", *Arkeoloji ve Sanat*, 159, 2018: 31-43.

COŞKUN, N., AYMAN, İ., YUMRUK, Ş., AŞKAR, İ. T., "2017 Yılı Şırnak İli, Merkez, Güçlükönak, Uludere ve Beytüşşebap İlçeleri Yüzey Araştırması", *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 36:3, Ankara, 2019: 175-195.

GRAYSON, A. K., *Assyrian Rulers of the Early First Millennium BC I (1114-859 BC)*. The Royal Inscriptions of Mesopotamia: Assyrian Periods Vol. 2, Toronto, 1991.

⁹ Araştırmamız, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'nün 19. M 015 numaralı projesi ile desteklenmektedir.

GRAYSON, A. K. and NOVOTNY, J., *The Royal Inscriptions of Sennacherib, King of Assyria (704–681 BC). Part 1. The Royal Inscriptions of the Neo-Assyrian Period.* Vol: 3/1, Winona Lake- Indiana, 2012.

JEFFERS, J., 'Fifth-campaing Reliefs in Sennacherib's "Palace Without Rival" at Nineveh' *Iraq* LXXIII, 2011: 87-116.

ÖZDOĞAN, M., "Van-Hakkâri Bölgesi Yüzey Araştırması", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi (1932-1999)*, (O. Belli ed.), Ankara, 2000: 298-299.

SEVİN, V., *Hakkâri Taşları II. Gizemin Peşinde.* Ankara, 2015.

KATALOG

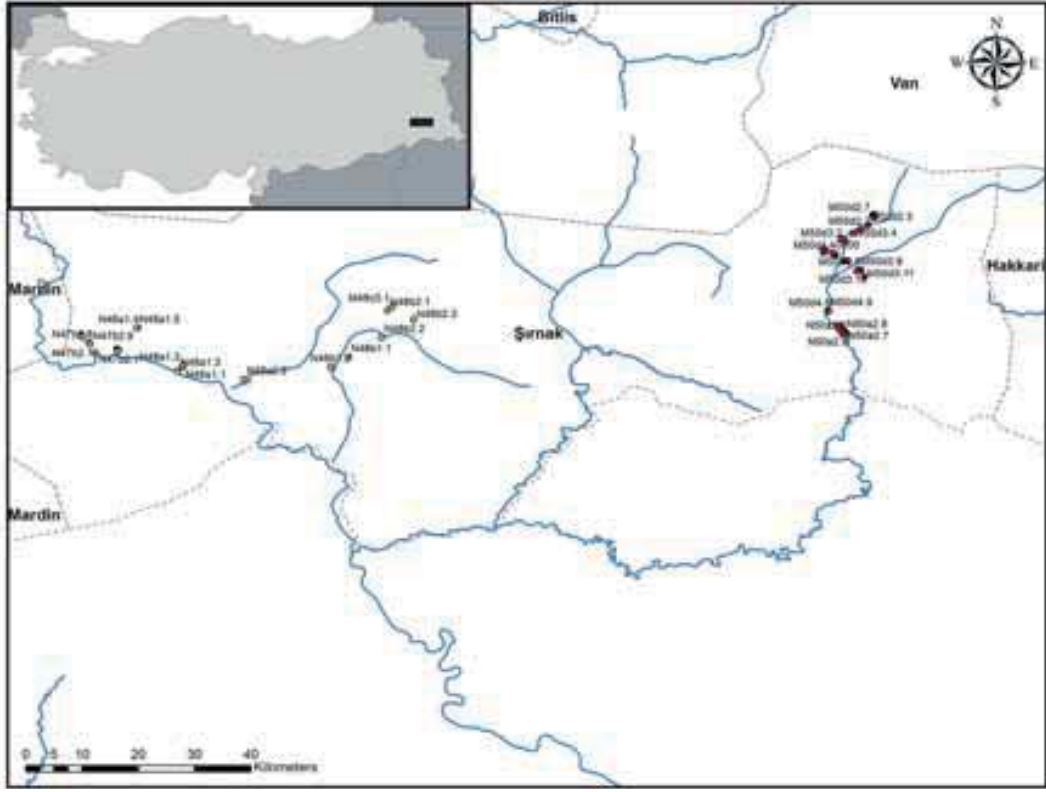
Çizim 1

1. Q 18 cm, kahve 5 YR5/6 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle siyaha doğru renk değişimi var, Kaba kum-taşçık katkılı, kötü pişirilmiş, dışı hafif ačkılı, el yapımı. M50d4.4
2. Açık kahve 5 YR 6/6 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle koyuya doğru renk değişimi var, kaba kum-taşçık-az bitki katkılı, orta pişirilmiş, hafif ačkılı, çark yapımı. N50a2.17
3. Q 232 cm, pembe 2.5 YR 6/8 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle ağız kenarında koyuya doğru renk değişimi var, kaba kum-az bitki katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. M50d2.8
4. Q14 cm, kahve 5 YR 5/4 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle koyuya doğru renk değişimi var, orta kum-bitki katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. M50d2.8
5. Q 14 cm, kiremit 2.5 YR 5/6 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle koyuya doğru renk değişimi var, orta kum-bol bitki katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. M50d2.8
6. Q 18 cm, kahve 5 YR5/6 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum-bitki katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. M50d4.2
7. Açık kahve 7.5 YR 6/6 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum-bitki katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. M50d4.1
8. Q 26 cm, kiremit 10 R 5/6 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum-taşçık katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. M50d2.7
9. Q 20 cm, pembe 2.5 YR 6/8 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, pişme nedeniyle koyuya doğru renk değişimi var, kaba kum-taşçık-bol bitki katkılı, orta pişirilmiş, çark yapımı. M50d4.4
10. Q 16 cm, kiremit 10 R5/6 hamurlu, hamurunun renginde astarlı, kaba kum-bitki katkılı, kötü pişirilmiş, çark yapımı. M50d2.7

Şırnak İli, Merkez, Güçlükonak, Uludere, Beytüşşebap İlçeleri Yüzey Araştırması 2017-2018 Yılları Kod Listesi.

Kod	Merkez	Kod	Merkez	Kod	Merkez
N47b2.1	Ormaniçi Vadisi Dirhe 1	N50a2.1	Başaran Dirhe 1	M50d2.4	Mezra Dirhe 1
N47b2.2	Ormaniçi Vadisi Dirhe 2	N50a2.2	Başaran Dirhe 2	M50d2.5	Mezra Dirhe 2
N47b2.3	Ormaniçi Vadisi Dirhe 3	N50a2.3	Başaran Dirhe 3	M50d2.6	Mezra Dirhe 3
N47b2.4	Ormaniçi Vadisi Dirhe 4	N50a2.4	Başaran Mezar 1	M50d2.7	Girke Aco
N47b2.5	Ormaniçi Vadisi Kale Goşth	N50a2.5	Hargurya Dirhe 1	M50d2.8	Ava Şorki
N47b2.6	Güçlükonak Dirhe 1	N50a2.6	Hargurya Dirhe 2	M50d3.1	Navdirhan Dirhe 1
N47b2.7	Güçlükonak Dirhe 2	N50a2.7	Hargurya Dirhe 3	M50d3.2	Çığlıca Yolu Dirhe
N47b2.8	Güçlükonak Dirhe 3	N50a2.8	Hargurya Dirhe 4	M50d3.3	Çığlıca Dirhe 1
N47b2.9	Güçlükonak Dirhe 4	N50a2.9	Hargurya Dirhe 5	M50d3.4	Sergivande Dirhe
N47b2.10	Güçlükonak Kale Kurik	N50a2.10	Hargurya Dirhe 6	M50d3.5	Sinekli Meydan Yolu Dirhe 1-2
N48a1.4	Avina Deresi Dirhe 1	N50a2.11	Hargurya Dirhe 7	M50d3.6	Sinekli Meydan Yolu Dirhe 3
N48.a1.5	Avina Deresi Dirhe 2	N50a2.12	Hargurya Dirhe 8	M50d3.7	Sinekli Meydan Yolu Taş İşliği
M50d4.7	Ceviz Ağacı Dirhe 2	N50a2.13	Hargurya Dirhe 9	M50d3.8	Beytüşşebap Merkez Dirhe 1
M50d4.8	Aşağı Dere Dirhe 1	N50a2.14	Hargurya Dirhe 10	M50d3.9	Beytüşşebap Merkez Dirhe 2
M50d4.9	Aşağı Dere Dirhe 2	N50a2.15	Hargurya Dirhe 11	M50d3.10	Beytüşşebap Merkez Dirhe 3
M50d4.10	Aşağı Dere Dirhe 3	N50a2.16	Hargurya Mezar 1	M50d3.11	Mağara Dirhe 1
M50d4.11	Aşağı Dere Dirhe 4	N50a2.17	Hargurya Mezar 2	M50d4.1	Navdirhan Dirhe 2
M50d2.2	Taşkıran Dirhe	N50a2.18	Hargurya Mezar 3	M50d4.2	Navdirhan Dirhe 3
M50d2.3	Mezra Yolu Dirheler	N50a2.19	Hargurya Taş İşliği	M50d4.3	Navdirhan Dirhe 4
M50d4.6	Ceviz Ağacı Dirhe 1	M50d2.1	Çığlıca Dirhe 2	M50d4.4	İsimsiz Tepe
M50d4.5	Ceviz Ağacı Yolu Dirhe				

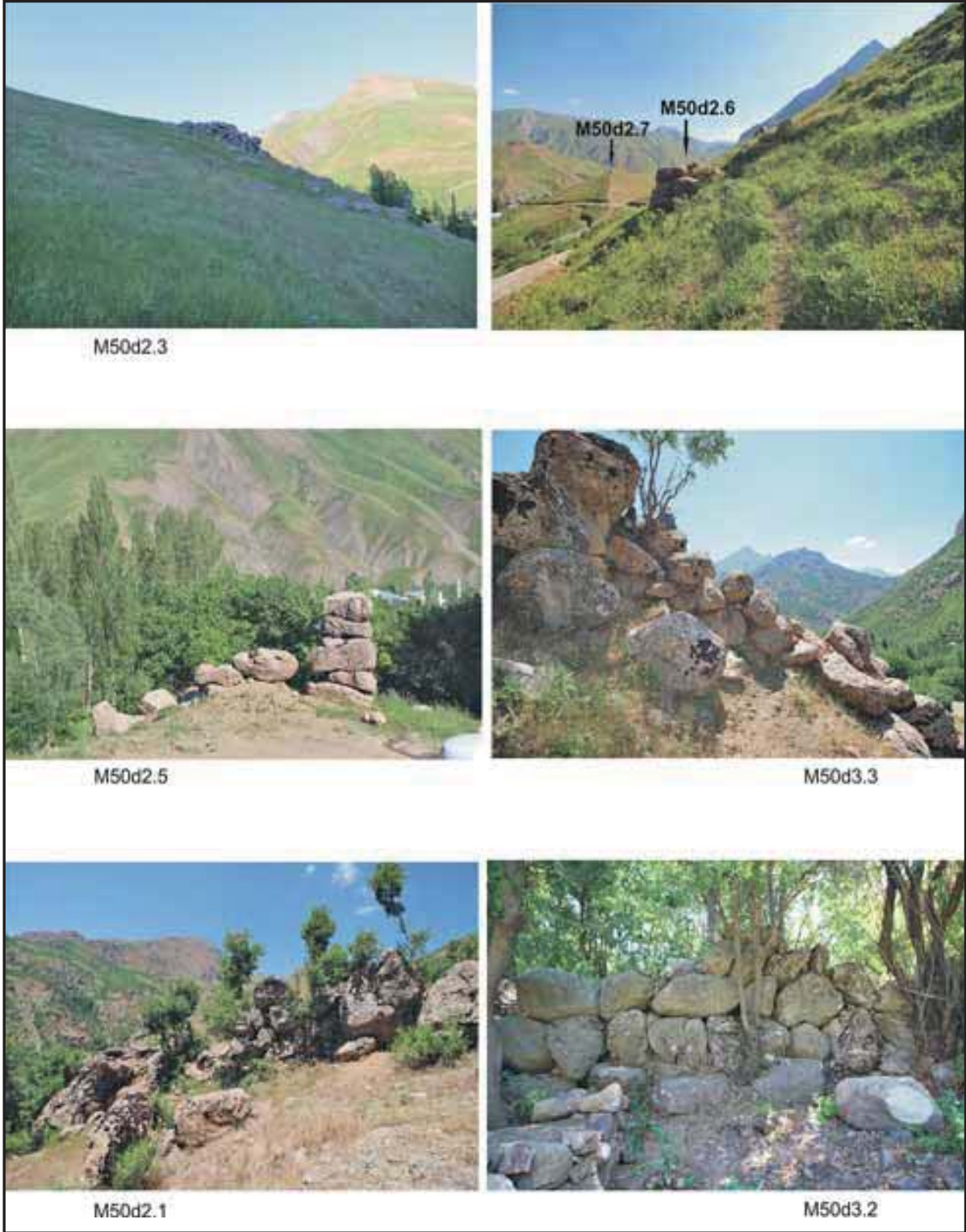

Harita 1: Şırnak İli Merkez, Güçlükonak, Uludere ve Beytüşşebap İlçeleri YüzeY Araştırması çalışma alanı.

Harita 2: 2018 Yılı Beytüşşebap (Şırnak) yüzeY araştırmasında tespit edilen merkezler.

Resim 1: Mezra Yolu dirheler, Mezra dirhe 3, Grike Aco Yerleşimi, Mezra dirhe 2, Çığlıca dirhe 1, 2, Çığlıca Yolu dirhe.

M50d3.5

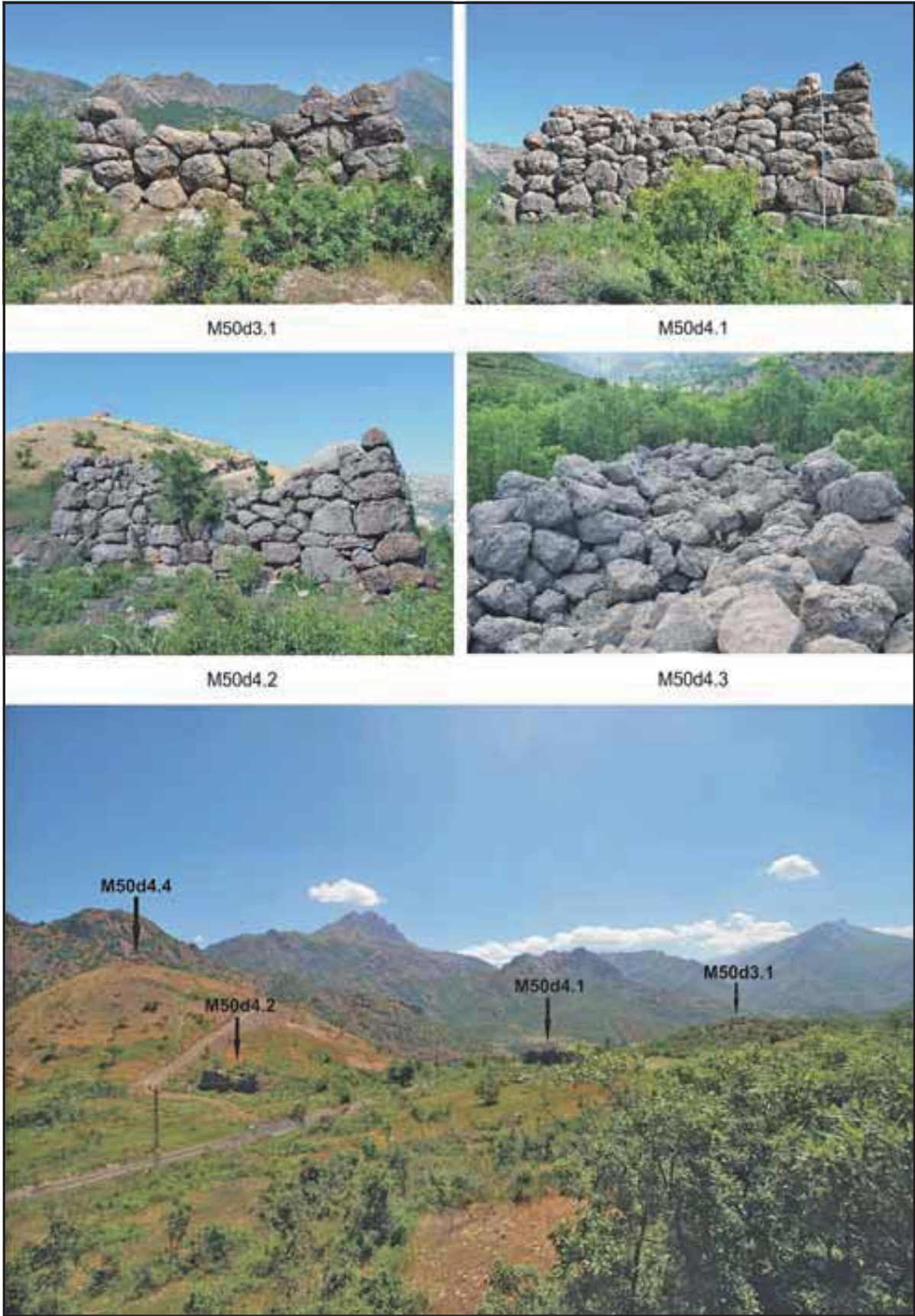

M50d3.6

M50d3.7

Resim 2: Sinekli Meydan dirheler ve taş ocağı.

Resim 3: Navdirhan dirheler ve İsimsiz Tepe yerleşimi.

M50d3.8

M50d3.9

M50d3.11

Resim 4: Beytüşşebap dirhe 1, 2, Mağara dirhe.

M50d4.8

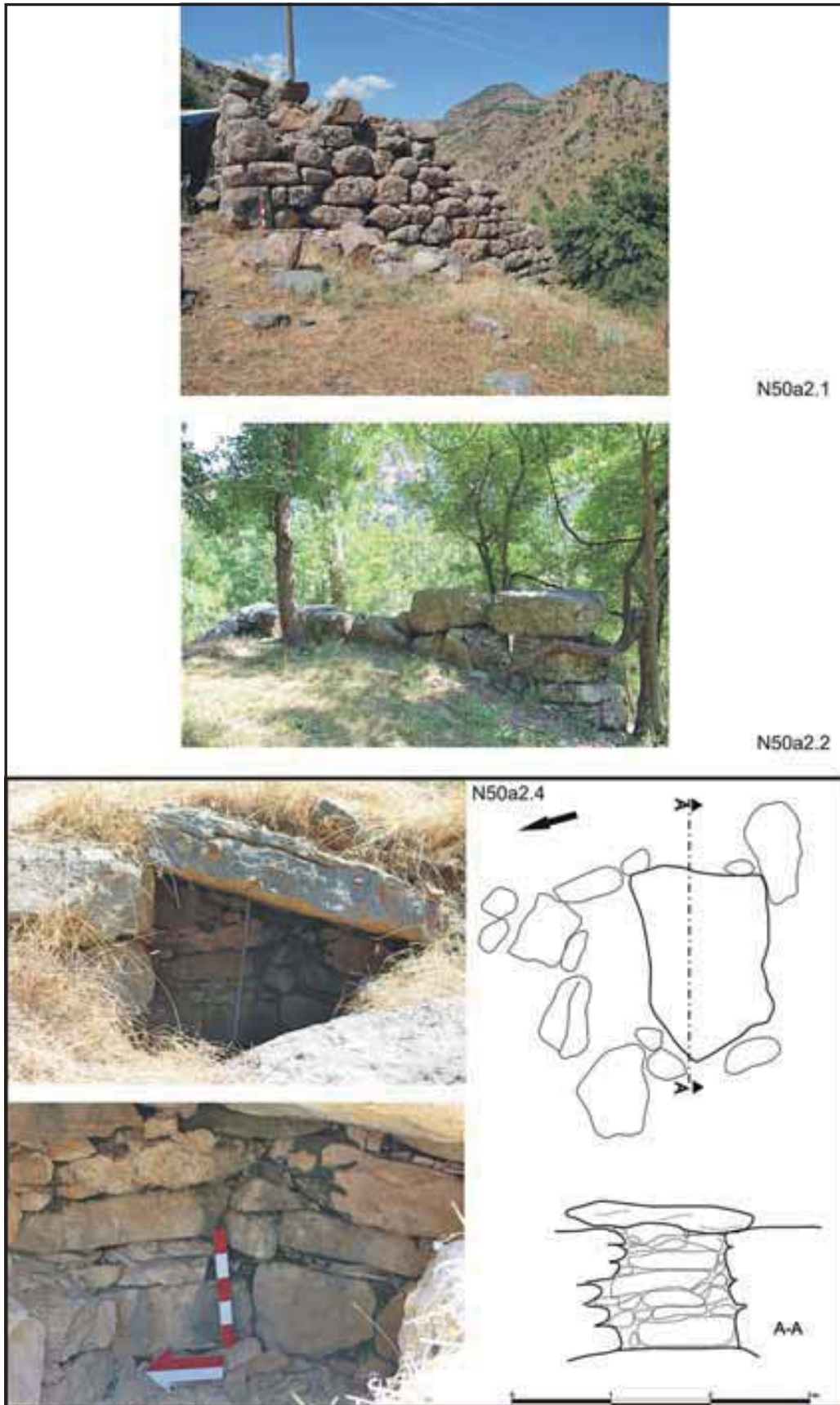

M50d4.9

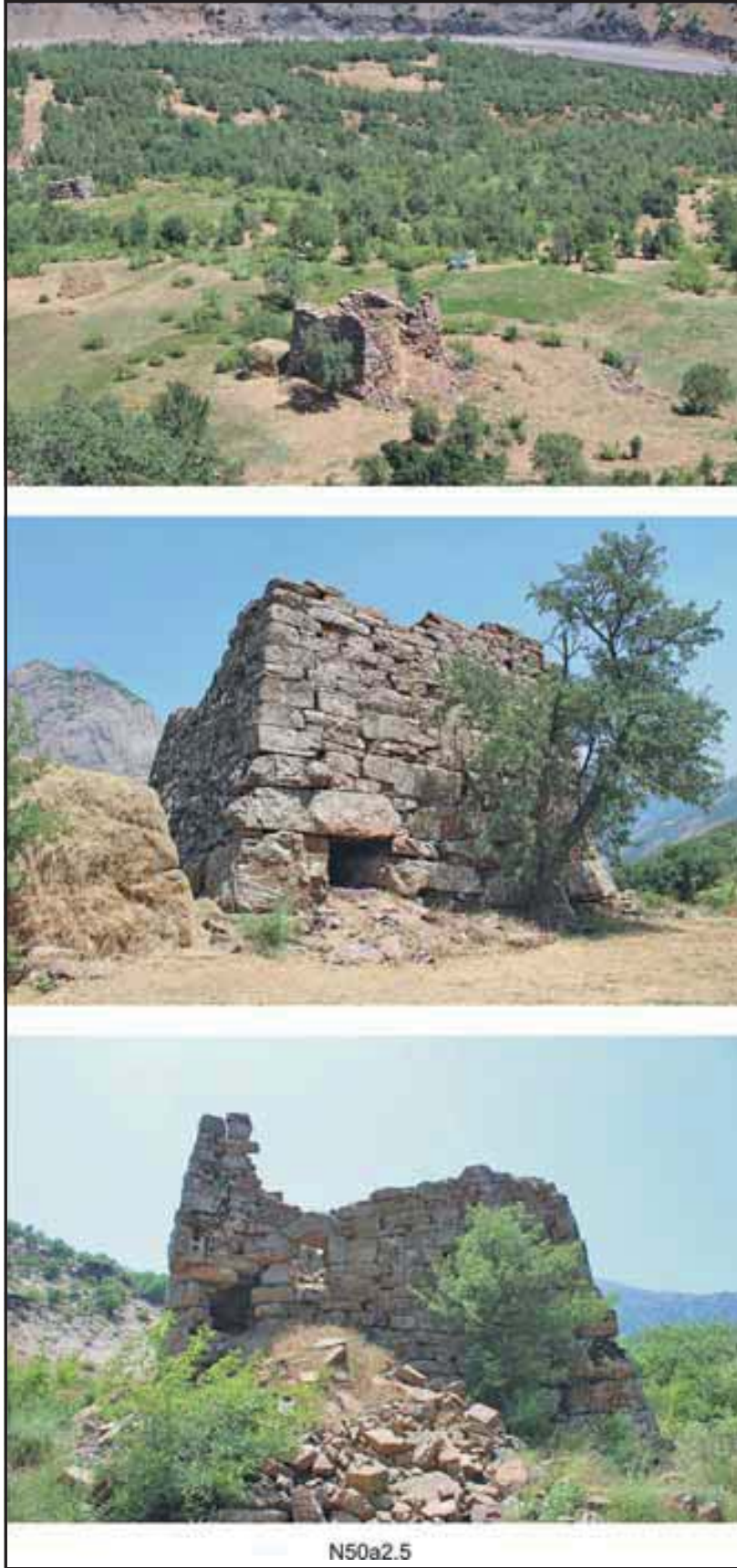

M50d4.10

Resim 5: Aşağı Dere dirhe 1, 2, 3.

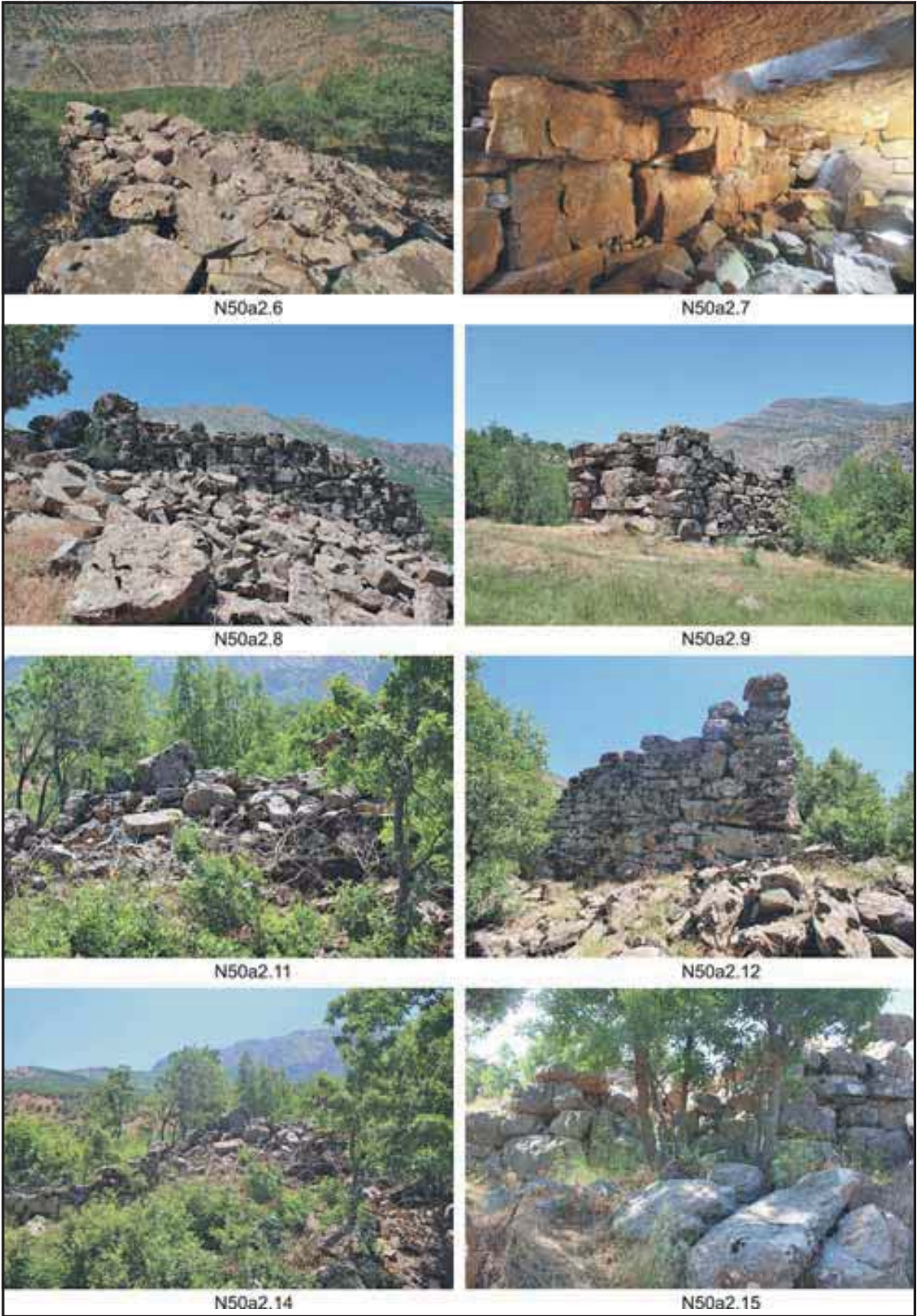

Resim 6: Başaran dirhe 1, 2, Mezar 1.

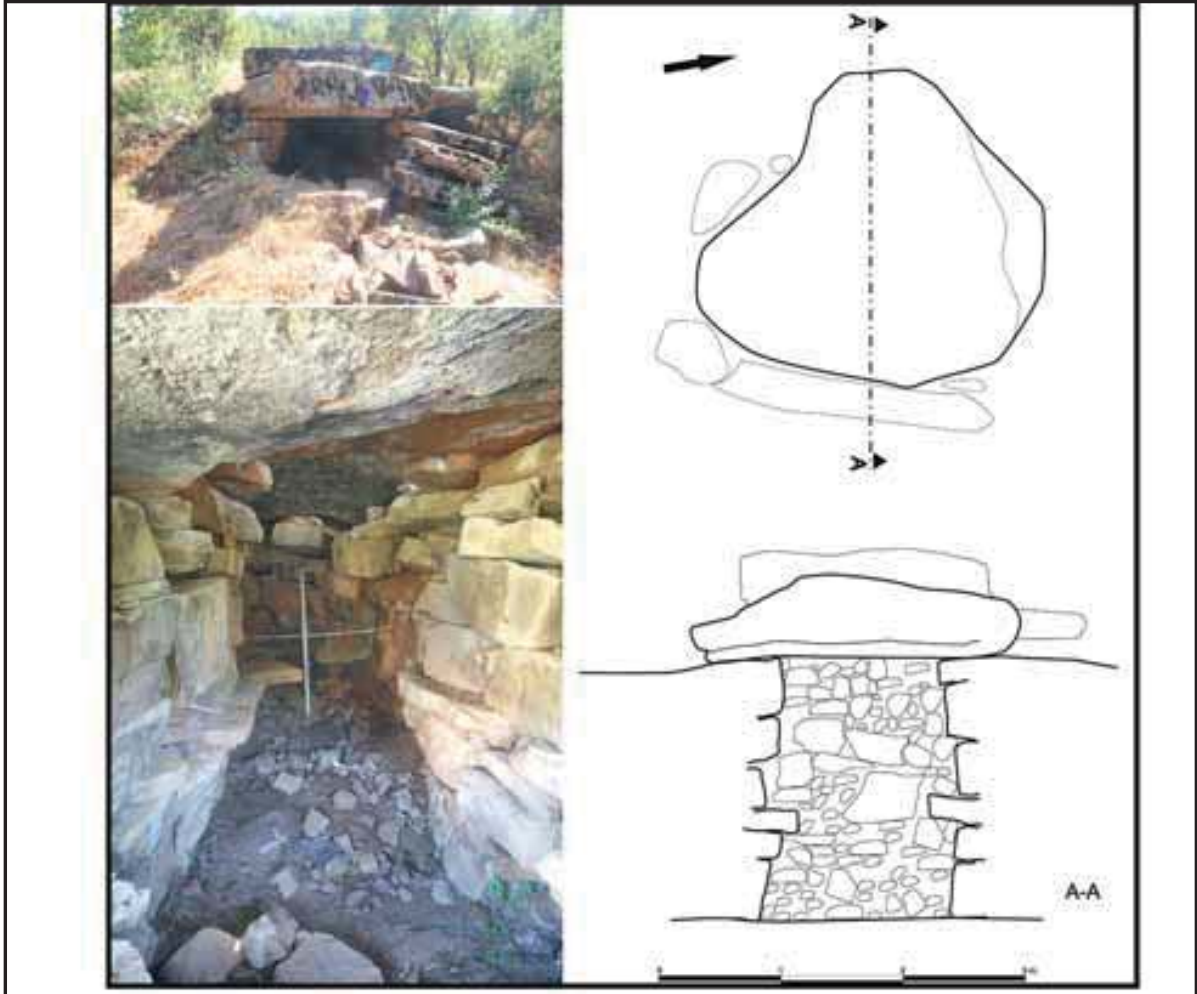

Resim 7: Hargurya dirhe 1.

Resim 8: Hargurya dirhe 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11.

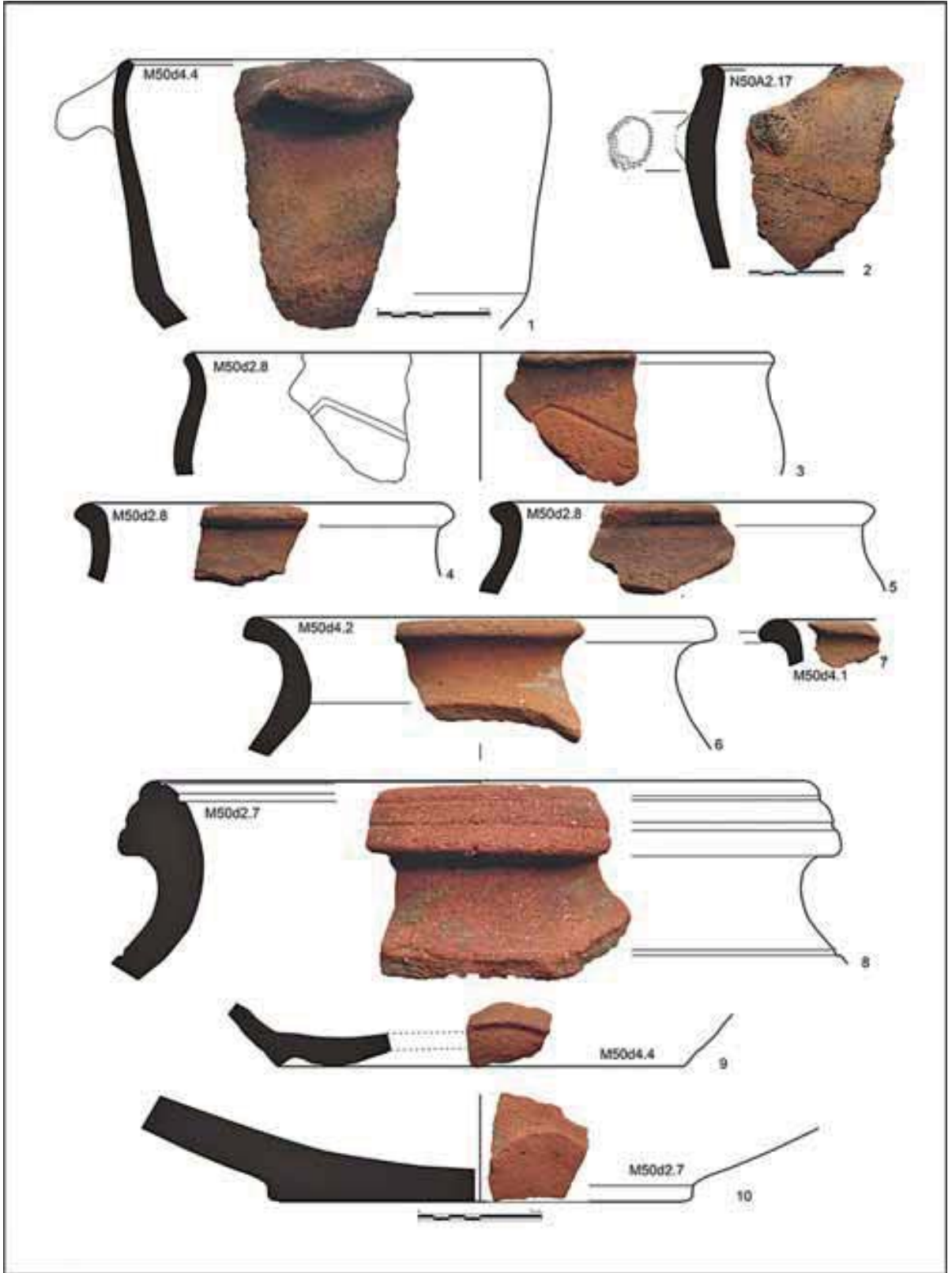

N50a2.17

N50a2.19

Resim 9: Hargurya mezar 2 ve taş ocağı.

Çizim 1: 2018 Yılı Beytüşşebap (Şırnak) yüzey araştırmasında bulunan çanak çömlek örnekleri.